

חווה לוקר
לבית ון דר הורסט

ים של דמעות ואהבה

כריכה:
מעלה הפוכבים: מחשבת ים הדמעות והכאב -
אל שמי רקיע האהבה.

כריכה פנימית קדמית:
חלת הדרך - הורי ביום חתונתם!

כריכה פנימית אחורית:
וסטורבורק - הדרך לשוף...

Credits

Back cover:
Sobibor train station sign.
Courtesy of United States Holocaust Memorial Museum (USHMM)
[Photograph #N00943.01]

Page № 20:
Zeestraat-Noordeinde intersection.
Courtesy of Municipal Archives of The Hague [Photograph #0.51197]

Page № 197:
Grands Magasins a La Belle Dentellière, Noordeinde № 156.
Courtesy of Municipal Archives of The Hague [Photograph #6.05713]

חווה לוקר
לבית ון דר הורסט

ים של דמעות ואהבה

חלק ראשון

קווים הוצאה לאור

Chava Locker

Oceans of Tears and Love

עיצוב הכריכה: יהודה לוקר

עיצוב גרפי: רועי יהודה

מ״ל: קווים הוצאה לאור בע״מ

רח' התעשייה 16 אור-יהודה 60212 ת.ד. 716

טל: 03-6343236 פקס: 03-6343180

© כל הזכויות שמורות למחברת.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או

לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל

חלק שהוא מן החומר שבספר זה.

שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא

ברשות מפורשת בכתב מהמחברת.

נדפס בישראל, אפריל 2005

Printed in Israel, April 2005

ספר זה מוקדש
לאחותי היקרה לי
באהבה!

תודה מיוחדת לאלוף (מיל') יוסי פלד
שבהשראת דבריו "התפרצו" לפתע
המילים מלבי

תודות לבן זוגי האהוב, שמימש את חלומי

תודה מיוחדת לויריקה חברתי,
שלולא תמיכתה, לא היו הדברים נוצרים

לענת שערכה ספר זה - בתבונה וברגישות
העירה והאירה לי את הדרך -

יזכור

את נשמות הוריי ואחי הפעוט:

Herbert Jeremia

Francisca Marie

Gustaaf Isaac

van der Horst

ה' ייקום דמם

לזכר

אליעזר (Pappie) - חנה (Mammie)

ון דר הורסט

“Oom” Jan - “Tante” Greet

van-Minnen

זכרם לברכה

יזכור אלוהים

את נשמות כל בני משפחתנו העניפה הי"ד
שנשרפו, נשחטו ונחנקו על קידוש השם בשואה
על ידי הנאצים הגרמנים, עוזריהם מבני אומות
העולם ומשתפי הפעולה מקרב העם ההולנדי.

”והגדת לבנך” הגדת פסח

”זכור את אשר עשה לך עמלק”

”אם-אשכחך ירושלם תשכח ימיני.
תדבק-לשוני לחכי אם-לא אזכרכי”
(תהילים פרק קל”ז, 5-6) - חורבן הבית

”לעולם לא עוד”

מאיר כהנא (ניו יורק) 1967 (על שואת העם היהודי)

זיכרון ושכחה

אסור לשכוח
אסור לא לזכור

אך לי נשברת הנשמה
מרוב זכרונות
הנפש נבקעה
מתפוצץ גם המוח
כי אסור לשכוח!

אם כך ”לא לשכוח”
כי חייבים לזכור, אבל
חייבים גם לשכוח
כדי לרפא את הנפש
כי כתוב ”והגדת לבנך” (את כל הרעות)
ואני לא יכולה כך יותר לחיות!

ואת פתח לו

ואז נשמע אחד האחיינים
בן הדור השני
בן ארבעים ומשהו
אומר, ספק שואל
כבדרך אגב,
מה זה וסטרבורק שהזכרת?
במקרה הזכרתי את השם
כמזכיר לי תמונת נוף של יער
לתמונת נוף יער אחר...
ואני בתדהמה:
"מה,
אתה לא יודע?!"
"מאיפה אני צריך לדעת?"
שאל.

"זה מחנה הריכוז שהיה
בהולנד, "עניתי,
"שהורינו - סבך וסבתך -
עברו משם בדרכם
למחנה ההשמדה ... "
אמרתי כבהאשמה,
כאילו אשם שלא ידע ...
"רק על סוביבור ידעתי", ענה.

ועל זה ייאמר: "ואת פתח לו"
וזה שאינו יודע לשאול?
ואנו אשמים.

ועתה ימי הפסח
ועתה העת לספר
ועוד דור יעבור
ועוד אחד
ולו ארבעה ילדים
ואני מבולבלת

ומבוהלת
ומי יספר לו אם לא עתה,
אם לא אני,
ואיך נאמר "אם לא עכשיו אימתי"?

ואם לא ירצה לשמוע
ואם לא יוכל להקשיב
כי קשה לו
כי לא פנוי נפשית
כי לא ירצה שילדיו הרכים
ייחשפו לזוועות השואה
כי המדינה בה אנו חיים
חושפת אותם כבר למספיק והותר...

כיצד אדע?

אמי זכרונה לברכה

"אמי, זכרונה לברכה, הייתה צדקת גמורה"

(ח.ג. ביאליק)

משפט זה נכנס עמוקות לנשמת
ובוודאי ובוודאי
לא בכדי...

כשמעזה אני לחשוב
באיזו גבורה
מסרתני אמי לאשה זרה
בליל אביבי קר ברחוב, בפינה
כפי שסיפרה לי האשה הזרה
תינוקת קטנטונת בת יומה.

לא אוכל שלא לשאול:
האם זאת לא גבורה?
כי אם כך,
פירוש המילה "גבורה"
לא אדע.
היא אכן הייתה
צדקת גמורה!

הקדמה מסודרת לדברים מבולבלים

הקדמה מסודרת כי האופי
והחינוך גרמו לסדר
והדברים מבולבלים
כי הנפש והנשמה מבולבלות
זה שנים.

בעקבות הדברים הנוראים
של אותן השנים, 1942 ואילך
(וגם אחרי השואה עוד הרבה שנים
כפי שהקוראים רואים)
הילדה היא אני.

היא - הילדה - נולדה ב-1942
בשואת אירופה
בהולנד הכבושה.
אבא ז"ל "נלקח" מהבית,
אחותי הגדולה
הוחבאה אצל נוצרים,
אחי ה"גדול" ז"ל בן השנתיים
הוחבא תחילה,
אך הוחזר אחרי לכתי
- הוא הרי היה נימול -
וזה היה מדי מסוכן למחביאים!

בדברים הכתובים בהמשך -
כמובן
"פאפא" "מאמא"
"פפי" "ממי"
הורי "מחבוא"
הורים ביולוגיים
הורים מאמצים
הכול מתבלבל.

גם בשבעה שמות נקראתי עד גיל עשר.
כך עשו המבוגרים:

תחילה נקראתי
אווה-רוזה
אחרי זה "הבייבי"
כך סיפרה לי בגיל עשרים ואחת
הגברת הס, שפגשה את אמי ז"ל
ולקחתני ממנה למחבוא.
אמא הסבירה שלא יכלה
לקרוא לילדונת כה קטנטונת
אווה-רוזה, וכך סיכמה: "קראו לה
אתם איך שתחפצו".
אחרי זה נקראתי במחבוא
Roosje (שם חיבה לרוזה)
אך התחרטו
וקראו לי עד 1946 בשם "Rietje"
על מי או מה לא אדע.

בפסח 1946 הגעתי לבן דוד של אבא ואשתו
והם קראו לי Eefje, שם שמקורו באווה.

בישראל, בהיותי בת תשע,
לא שאלו דבר.
ברישום שמות
קראו לי "שושנה", שם עברי לרוזה,
ובגיל עשר החליטו הדודים
לקרוא לי "חוה".

ב"ה היום קוראים לי בשם חיבה "חוויק",
הילדים "אמא"
ונכדיי המקסימים "סבתא".

שמות כל ההורים וכן כל שמותיי
בלבלו והכעיסו אותי
עד בלי די...

בעמודים אין סדר והיגיון
באירועים ובתאריכים.
כמו שהנפש חשה
כך זה התבטא.
אין סדר בדברים
ואין סדר בחיים הרגשיים.

”מילים מילים - בראשו הקודח”

אליעזר בן יהודה - מחדש השפה העברית

חמישים וחמש השנים שעברו
עם רגשותיי מאוד החמירו
וסיוטי חלומותיי
את לילותיי הקדירו
ואם הלילות ארוכים, נוראים
הרי שביום -
גופי בוגד בי ואבריי חלשים
ראשי מתפוצץ מרוב מילים ומחשבות
שזועקות לצאת ואינן מסוגלות,
כמו אצל בן יהודה, הראש ”קודח”
מרוב מילים מילים
שמטרידות את מחשבותיי
מאוד מאוד
ומכאיבות
ועתה לצאת פורצות,
כי מייסרות את רגשותיי
אז די!

נפשי

בזמן האחרון פתאום חשתי
שחמישים וחמש שנים נחנקתי
וזה רק מחמיר היום.

כל השנים השעון תקתק
דמעות נשפכו לריק
כי דבר לא השתנה
והמועקה רק מעמיקה...

הרגשתי בנפשי
שהדמעות יחנקוני,
אך כשהייתי ילדה
לבכות (ביום) אמא לא הרשתה
"כי אז את לא ילדה גדולה
וגדולה תהיה הבושה
לילדה בגיל ארבע".
ואז בכיתי בלילה ובלב
ואף אחד כבר לא חשב
שאני מוגת לב עכשיו,
כי בלילה הבכי לא נודע
ובלב נשאר הבכי,
בנשמה.

הייתי בטוחה שכך נוהג ומרגיש
לב כל אשה ואיש,
כל ילד וילדה,
כי גם אחותי בכתה,
אך היא בכתה גם ביום
ואז צחקו (באכזריות)
וקראו לה "בקבוק סיפון".

כל הילדים בוודאי בכו
אך אני המצאתי
שיטה שלא ידעו
ולכן לא צחקו!

ולא ידעתי שזה יעלה לי ביזע ובדם
שטף הדמעות בנשמה, שלא תם.

בחשכת הלילה בפינת הרחוב Zeestraat

מאי 1943

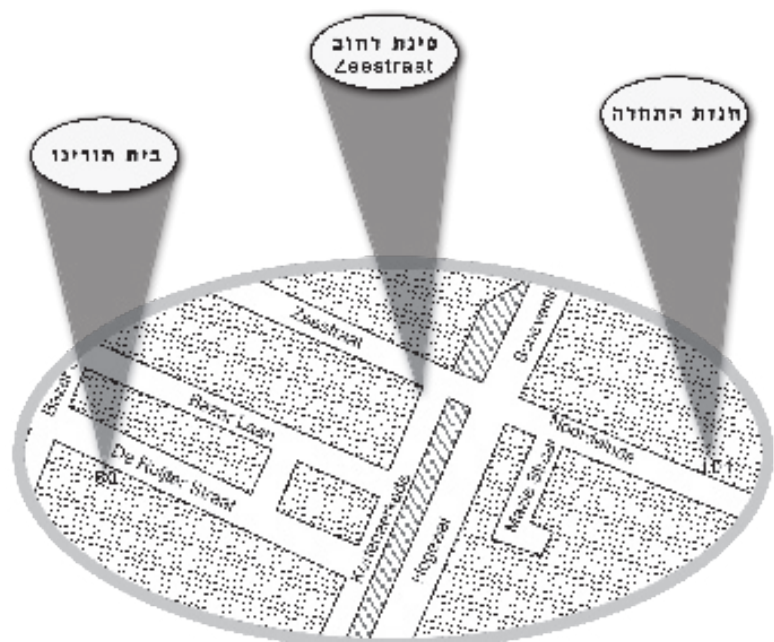
איך ידועים לי כל הפרטים
משהייתי רק בת שבעה חודשים?
רק אומר בשלב הזה
כי סופרו לי הדברים
כשהייתי כבר אם בת עשרים.

בחשכת הערב, באיזו שהיא שעה,
חבילה בשמיכה דקיקה נמסרה לאשה,
מידי אמי היקרה זכרה לברכה,
והיא חרש בכתה.

ואז אמא לאשה אמרה:
"אמרו לי להביא לך את הילדה
אך איך? ואני עדיין מיניקה?
איך תאכל התינוקת הקטנה
ולא יקרה לה שום רע?
והאם לא תהיה חלילה רעבה?"
הרגיעה האשה בקול דומע, חלש
"אל תדאגי, ניתן לה בקבוק
חלב בדבש.

הילדה תהיה בריאה וחזקה
ואנחנו נשמור עליה מרעה.
אך את", כך המשיכה ואמרה,
"תשמרי את נפשך מרעה
ותחזרי בשלום במהרה".

אמי אז הסתובבה והלכה,
לא לפני שדחפה לה ליד חבילה
בה היו בגדים לילדה.

האשה נעלמה כמעט בריצה
והחבילה ובה התינוקת בזרועותיה ...

חלק שני

האשה הזקנה, שבשנת 1964
סיפרה לי את הדברים, הייתה אז
בעצמה רק כבת שלושים.
היא המשיכה בצעדים מהירים.
ערב קריר במאי היה,
ולמזלה הדרך לבית אמה
הייתה קצרה.
בני המשפחה היו סקרנים מאוד
לראות את ה"חבילה",
את התינוקת הקטנה,
והיא, הילדה, בהם התבוננה
בסקרנות - כך סיפרה לי האשה.

המשפחה חשבה שעות איך
תישן שם הילדה
ואין להם מיטה, עגלה או עריסה.
רק למחרת אמורה הייתה
לעבור למקום מחבואה ...

אך פתאום נמצא הפתרון:
ארגז של תפוזים ירפדו,
שמיכה לארבע יקפלו,
סדין יביאו וישימו
ועוד כיסוי רך מעל יניחו
שלא יהיה לילדונת קר
ואז תוכל התינוקת לנוח
ולחלום עד יעבור הלילה
ואולי לא תרגיש בחסרון אמה
אם תישן שינה שלוהה ...

וכיסו עם עוד שכבה
שיהיה עדין ורך וחם.
לא ידעו מה עוד לעשות
כדי שיהיה לה טוב.

התינוקת רק בהתה,
לא הבינה מסביבה
מי הם הפנים
מה רוצים האנשים?
אולי חשה כי רוצים בטובתה?
נתנו לה חלב בדבש
ונרדמה הילדונת כנדרש
ובבוקר כשהתעוררה
כולם כבר עמדו כמובן סביבה.
האם בלילה לא בכתה?
אמרו: "ילדה כל כך טובה"
שוב האכילו אותה,
והחליפו את בגדיה,
לקחו את השמיכה
ואת הבגדים שאמא ז"ל
להם נתנה.

ושוב יצאה הצעירה לדרכה
עם החבילה כמעט רצה
בדרכה למשפחה המחביאה.
אלה, כשראו את הילדה,
כמעט התעלפו מרוב שמחה,
כי אותם אלוקים לא בירך בילדים...
והנה קרה להם הנס
וחלומותיהם מתגשמים.
כה חיכו לתינוק משלהם
ועל מגש כולו זהב
זה קורה ממש עכשיו!

והחיתולים? אין בעיה

לקחו סדינים, חתכו לשמונה,
תפרה "אמא" שיפולים
והם היו רכים אפילו מהקנויים.
הפכה הילדה לנסיכת הממלכה,
לבובת שעשועים להורים "חדשים"
ולא היה סוף לחיבוקים ולנישוקים.

רק נשארה בעיה מאוד גדולה -
מה יגידו לשכנה?
המציאו סיפור עד מהרה,
תינוקת ממשפחה רחוקה,
שהוריה נספו בתאונה
והילדה המסכנה -
הם הסכימו לאמצה.

אחרי כארבעים שנה
שמעתי מהשכנים
שכולם אז ידעו
"שזו ילדה של יהודים".
מה אגיד ומה אומר?
סיפור מפחיד
וגם מוזר.
כך היה אז בעולם,
המלחמה התאכזרה
אז לכולם.

לאבא

את עצמי שאלתי שאלה
כה פשוטה -
לאיזה אבא התכוונה הילדה?
לאבא הראשון, לאבא הבא,
או שמא לאבא שהילדה
אצלו גדלה?

אני - הילדה
מתכוונת לאבא הראשון,
האמיתי או הביולוגי, כדי שיובן
היטב, כי לא דיברתי
אליו עד היום - מעולם!

הוא לא הופיע לי בחלומות
הוא לא סיפר לי אגדות
הוא גם לא שר לי אף פעם שיר
ובתור ילדה קטנה תהיתי
איך אם כך אותו אכיר?

שנים אחרי שהיו לי ארבעה ילדים
קראתי בספר עב כרס, בן שני חלקים,
שהוא, כלומר אתה אבא,
איש אמיץ מאוד הייתי!
בספר של איש בשם ווינרב
(דוגמת קסטנר)
ואבא, אתה יודע,
האיש הזה אחרי המלחמה הורשע!
הוא כתב על מעשיך האמיצים
שבספרו ציין ולא אזכיר אותם לכן,
כי שנינו בלבד יודעים הסיבה...

אך לא ידעתי, אבא,
אם זה היה לפני או אחרי
שאמא אותי ילדה
ואי לכך, האם אותי הכרת?
האם אותי החזקת?
האם ידעת שנולדתי?
אין אדם שיוכל על אלו
השאלות הרבות
לי לענות.
אבא, עם אמא דיברתי המון (בחלומות)
וסיפרתי לה אפילו סודות
וגם שפכתי אליה לשמיים
המון אהבה ודמעות!

היה זה כי הייתי פיזית ורגשית
אליה כה קרובה
כי שבעה חודשים
את החלב בטעם דבש לי
העניקה והיניקה.

שאלתי את ה' המון שאלות
אך לא הבנתי אף לא אחת
מהתשובות
ולכן עזבתי את התשובות
שהיו לי כה חשובות.
ידעתי איך אתה נראה,
כי תמונות היו בנמצא
אך סיפורים נלווים
לא היו שמה ...

עכשיו רק אומר לך
שתמיד בתת-מודע
אהבתי גם אותך,
רציתי להכיר את דמותך
כמו את דמותה של אמא

ששבעה חודשים
האכילה אותי מגופה
ועם גופה החם
בוודאי חיממה אותי.
בלילות החורף של 1942
עם גופה החם
התכרבלתי לניחום
הדדי מלא אהבה...

על הכאב שאתה נלקחת
מאתנו ולאחר מכן נלקחו מאמא
שני פעוטיה הבכירים ממני
אתה בוודאי יודע...

אתה, ואחינו ואמא אחר כך
עליהם לשמיים
לשמור עלינו, זה שישים שנה.
וזאת הייתה לי לנחמה!

רק עוד דבר אחד -
יש לנו בן שנקרא על שמך
ירום, על שמך ירמיהו,
והוא נושא את זכרך בגאון.
ויש לנו בת מקסימה שנקראת
מוריה על שם אמא ז"ל.
כמה חבל ששנינו לא הכרנו...
כמה חבל שגם ילדינו
ירום, מוריה, רחלה ואלחי
לא הכירו אתכם.
לבי דואב למחשבה
שלא היו לי הורים
ולילדים שלנו - לא אתכם
כסבא וסבתא!

הטבעת

הטבעת בצבע זהב לבן
ניתנה לי
יום לפני חתונתי
מידי ממי זכרה לברכה.
הטבעת הייתה מקושטת בעיטורים
עדינים, וכולה זרחה.

וכך לי ממי אמרה:
"איני יודעת איך קרה,
אך קחי זו הטבעת אלייך,
היא שייכת לאמכן ז"ל
או לאחותה...
כי היא ניתנה לי על ידי אשה
שהצילה את הטבעת
מהמשרפה"
הייתי המומה.

שנים הטבעת
הייתה שמורה אצלי
ועתה העברתיה לילדתי
מוריה...
היא ענדה אותה מיד על אצבעה
ואמרה: "כאן מקומה,
אמא, תודה".
בחיבוק עם חנק הדמעות
הייתה שזורה אהבה
על קדושת הזיכרון
לדודתי ולסבתה של
הנכדה.

כמיהה

ערב פסח 1946

לפני דור אחד או שני דורות
גילתה לי אחותי
שיש לי אחות וזאת היא.
היא הילדה בעצמה, כך אמרה,
אחותי מבטן ומלידה.
ואני לא הבנתי את מהות המילה
כי עד אותו יום הייתי בת יחידה.

חשבתי לי כי זה דבר נפלא,
היא תהיה לי לאם, וגם חברה,
כי היא בעיניי הייתה כה גדולה.

לא הבנתי הרי את מהות המילה
כי גדלתי לבד במלחמה...

אותה מלחמה שאירעה כה מזמן
נשארה לי כפצע מדמם כל הזמן
וגם הסתבר לי אחרי שנים
כי לילדה, לאחות,
היו חיים מאוד קשים.

שאלות רבות עלו במוחי
האם הכרת אותי קודם, אחותי?
האם אהבת אותי אז אהבה עזה?
והאם גם עתה בגיל כמעט ארבע
אני עדיין אהובה?

רציתי לשאול אותך את אותן השאלות,
אך כל שאלה שעלתה במוחי

הביאה עמה מיד עוד המון שאלות.
האם כך צריך להיות,
שאחיות זו מזו נפרדות?
או שזה רק בגלל המלחמה?

אחותי "הגדולה" בעיניי מאוד
בוודאי ידעה את התשובות לשאלותיי
כי הרי הייתה גדולה וחכמה.
והיו לה גם "בטח" כל הזכרונות
על מה שאירע כשאני נולדתי,
על התקופה הנוראה
שאף אחד לא הזכיר
והכול היה בגדר סוד.

חשבת לי שכשנולדתי
לפני כל הנוראות
ההורים והאח וכמובן האחות
היו שמחים שיש עתה במשפחה
אח ושתי אחיות!

הבנתי בחצאי מילים
שמלבדנו כולם "מתים"
ואני לא הבנתי את מהות המילה
כי ילדה בת פחות מארבע,
מה על מוות תדע?
חשבת, תהיתי, מה זה "מתים"
וגיליתי לימים
שגם מבוגרים לא יודעים!

ומדוע, שוב תהיתי,
זה דרכו של עולם,
האם זה קשור למהותו של העם?
כי אבא אמר לי
שהיהודים, שהם עם,
נרדפו כל הדורות בכל העולם

ולעתים ניסו אפילו
"לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד" את כולם!
זמנים שעליהם "לא מדברים"
כי היו אלו "זמנים אפלים".

כך חשתי לאט שגעוגועים הם כאב
שהורים "המחביאים"
שגידלו תינוקת לילדה
הם-הם מהות המילה "אהבה".
ולהם שייכות המילים:
חיבוקים ונשיקות,
חיוכים, שירי ילדות.
כל אחת מהן מילה
שמבטאת את האהבה!

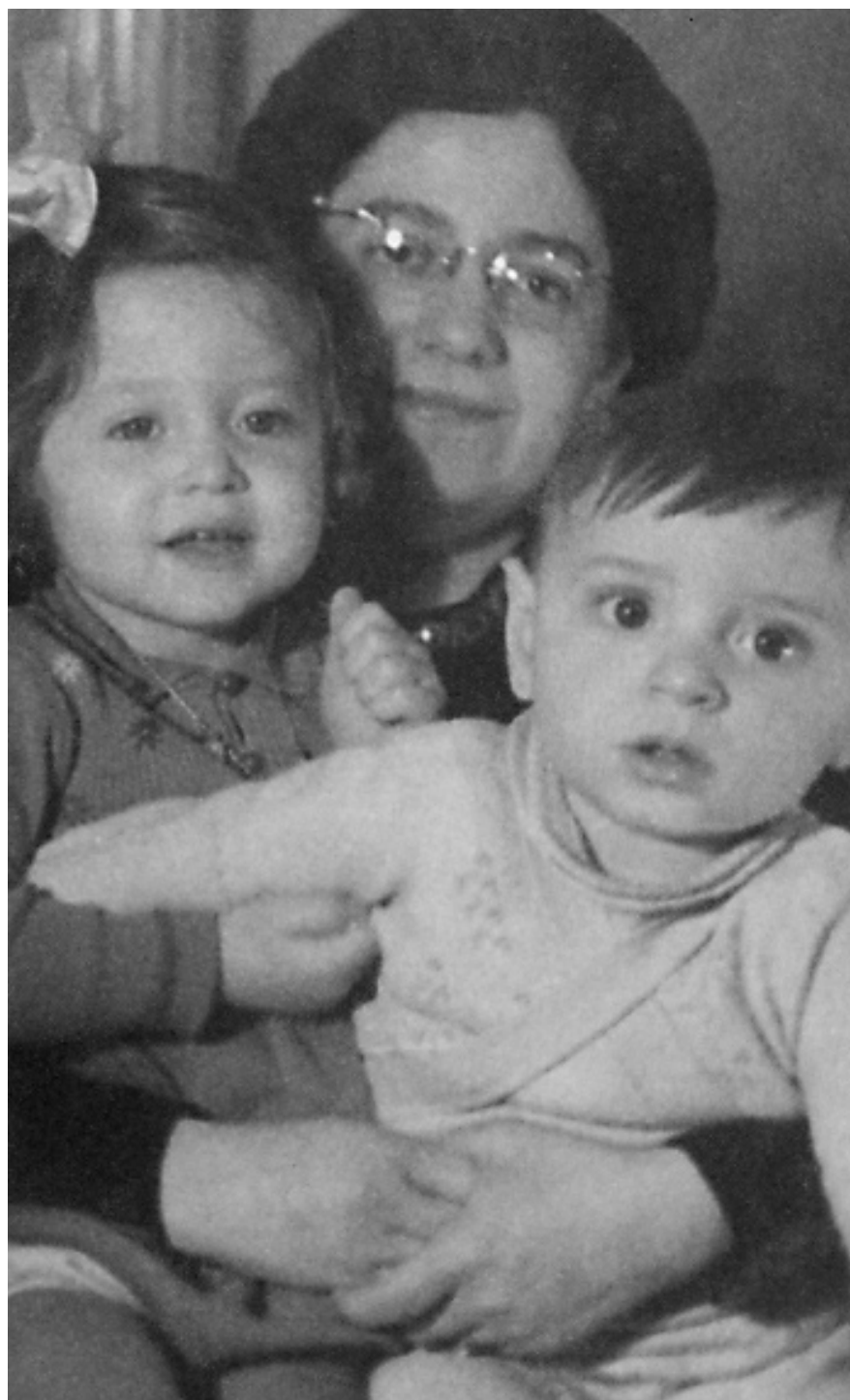
וכל כך רציתי אחות שתהיה לי
לאם, לחברה הכי טובה ולנחמה
שהיא, היא תיתן לי אהבה
שתיקח לי את הגעגועים
ושתחזיר לי את השמחה
שמגיעה לכל ילדה

ולא ידעתי ולא הבנתי,
כי הייתי רק בת ארבע,
כי גם האחות כה רבות סבלה
ואף אחד לא נתן לה נחמה!

היינו כה שונות - כך היא אמרה
היא יפה, אני חכמה
היא צנועה, אני שחצנית
ולא ידעתי אז מה שאני יודעת היום,
אחרת לא היינו מגיעים עד הלום...

ואולי הכמיהה
לא הייתה נשארת רק חלום ...

אפרוח שלא בקע תחילה...

ולבסוף - בקע!

זה היה כשהולנד כבר הייתה כבושה
על ידי הגרמנים ימ"ש בסוף קיץ 1942
והילדה הקטנה הייתה בת שלוש
ומשהו.

קראו לילדונת (Helene Annie)
Heleentje (Esther)
זו הייתה אחותי.

היה לה אח קטן בן כשנה וחצי, Guusje שמו,
ואביהם עזב בימים ההם את הבית
מאימת הגרמנים,
אולי כבר היה אסור בידיהם.

והבטן של אמא תפחה ותפחה
ואמא סיפרה לילדה הקטנה
כי יש לה בבטן בובה.
המון שאלות היו לילדה
אך לשאול לא כל כך העזה,
הסיבה הייתה
שאמא הרבה בכתה.

אולי כי אבא עזב?
אולי כי לאמא מאוד כאב?
ואולי כי אחיה התינוק
היה קטן מלהבין דבר
והפך הדברים לצחוק.

ולא ידעה כמובן הילדה
כי תצטרך בקרוב
לעזוב עם אחיה.

ידעה הפעוטה רק שאמא תלך
לבית חולים, כמו בפעם שעברה,
ותביא תינוק או תינוקת לה ולאחיה.

וכשהגיע הזמן אכן הלכה
וחזרה עם אחות קטנטנה.

עכשיו היו לילדה אח ואחות, תינוקת ממש
כמו אפרוח, אמרה אמא,
"בקעה מן הקליפה ויצאה
לאוויר העולם".

ואז קרה האסון!
הילדה הייתה צריכה לעזוב עם אחיה הקטן
שרק תמול שלשום היה תינוק,
וללכת עם אנשים זרים,
והתינוקת החדשה נשארה בזרועות אמא!
אחיה והיא, הילדה בת הארבע,
ממש נקרעו מאמא בצרחות פחד,
ואחר כך גם הופרדו!
שניהם הלכו עם הזרים ללא ברירה!

הילדה, אחרי שנים,
כשהולנד שוחררה,
לא מצאה עוד את הוריה
ואת אחיה בחיים
ואומצה אצל בן דוד של אבא ואשתו.
אחרי שלושת רבעי שנה, פתאום
הביא "אבא החדש" את אחותה -
ה"תינוקת", ה"אפרוח", "הבובה"
שאותו יום הייתה כבר
כמו שהיא זכרה את עצמה,
ילדה בת שלוש וחצי!

ובאשמת מי כל זאת קרה?
שאותה ואת אחיה גירשו
ולא את התינוקת הקטנה?
באשמת התינוקת "החדשה"
"החמודה", "הבובה", המפונקת
שרצתה את אמא רק לעצמה!
באשמתה של התינוקת הרעה!
זאת שאת אמא לבכי הביאה
זאת שלקנאה גרמה.

הילדה הגדולה בת השבע (אז)
לעולם לא סלחה לה! ובצדק!

רגשי אשמה

רגשי אשמה
כבדים מנשוא
מצויים בתוכי
כבר כארבעים שנה.
רגשי אשמה
של אותו אפרוח
שבקע והשאיר
אז ילדה (ולהבדיל אחיה ז"ל)
יותר ממסכנה נורא! אותם
רגשי אשמה מתחננים להבנה
מאחות לאחותה הגדולה
שיצרו, תודה לאל,
משפחות לתפארת,
כל אחת משפחה חדשה
שהתאחדה!

וכך היה כמעט ארבעים שנה:
אני ביום חושבת,
מהרהרת, ובלילה (שוב) בוכה
ואז לעתים: ביום בלב בוכה

ובלילה חולמת חלומות
אין לתארם - כה נורא!
וביום חלומות בהקיץ
חלומות זוועה!
רגשות שאסור להראות כלפי חוץ
כי יש ילדים, משפחה,
חברים, לימודים, עבודה
ולכן הכול זרם כהלכה.
כי לא הייתה ברירה -
איך יודעת אני פרטים
על שני החלקים הקודמים?
לפני לידתי ומיד לאחריה - איני יודעת,
אבל חלמתי את ה"סיפור" אלפי פעמים.
הרהרתי, חשבתי ושוב חלמתי - וידעתי!
מדוע ואיך לא אדע
אך כנראה יש מטרה!

"ללב היגיון משלו שהשכל אינו מסוגל לתפוס באופן הגיוני"
בלייז פסקאל (1623-1662)

אהבת אחות

היום לבי לחש לי
היכן שאינה גלויה האהבה
אל תחפשיה,
היכן שישנה
אך חבויה
האהבה
ולא ניתנת להשגה,
אל תצפי לה,
כי הציפייה לאהבה
היא הגורמת לכאב צורם
עד כי הדם ללב יותר
אינו זורם!

לכן מנעי קולך מבכי
ולבך מזעקה
כי יום יבוא
ומעצמה אולי
תזרום האהבה.

לא תתפוס כאן התבונה
את אשר חשה הנשמה
ולכן לא פסקה הציפייה,
הכול נשאר רק אשליה.

לחכות לאהבה?
כיצד מחברים נשמה עם תבונה?
כיצד תגיע השלווה?

חשבתי לי,
אם בלב השני ישנה האהבה
וייסורים קשים מנשוא
הם המונעים זרימת הנתינה,
ולא תדע - ולא הדרך היא תמצא,
אזי כאבה גדול
מכאב הציפייה!

לכן
מנעי קולך מבכי
ולבך מזעקה
כי יום יבוא
והנשמה עם התבונה יחדיו
יחוו את האהבה!

בית ההבראה לחולי שחפת

1945-1943

פעם, כשנסענו
לבית ההבראה,
שם אמא "מחבוא" שהתה
(היא הייתה שם
בעקבות מחלתה)

ישבתי בכיסא קטן קדמי
על האופניים של אבא.
חשבתי לי בוודאי,
כדי שיוכל כל הזמן
לחבק אותי!

רוב הזמן
גם הגניב לי נשיקה
והזכיר לי להיות אצל אמא
ילדה טובה.

אמא, במחלת שיעול חלתה
היא הייתה כל כך חלשה,
שאבא חזר ואמר לי
להיות מאוד שקטה!

בין הפרחים הוורודים
במדשאות של הפארק
טיילנו בשלושה.
הייתי שקטה
וגם ילדה טובה.
רציתי מאוד שאמא תחזור אתי
אך אבא אמר לי
"עוד מעט, ילדתי",
וחשבתי: "היא בוודאי תבוא אתי!"

כשהייתה צריכה
להישאר בבית ההבראה
אמר אבא:
"אמא בוודאי תבוא בפעם הבאה".
ואז הוא היה לי לאם ולאב
ואותי כל הזמן
בשביל שניים
אהב!

שחפת ושעלת

תמיד שמרו על הילדה
שלא תקבל את המחלה
מאמא "מחבוא", שלא תידבק
חלילה.

המלחמה חלפה
והילדה למקום חדש עברה
ולהשתעל מאוד החלה.

הרופא שבדק אותה
עשה צילום וקבע
שבעלת מזל הילדה,
עברה את השחפת
ונשארה בריאתה
רק צלקת.

והשיעול?
שעלת חמורה
שיש מיד לטפל בה!
ואיך נעשה הטיפול?
מגבות על הראש
מעל סיר עם אדים
שלוש פעמים
בכל הימים
ובנוסף ...
משחה עם ריח מנטול
על החזה ועל כל הגב
נמרחה
בכל שעה שהתאפשרה.

כי אמר הרופא:
"הילדה בת ארבע
והצלקת טרייה
אסור שחלילה תיקרע.
בשיעול יש סכנה,
לכן מוטב שיימנע!"

עיניים שלי

1946-1943

העיניים של הילדה היו כהות,
לא תכלת או כחול
כמו להולנדיות,
אז אמר לי אבא (מחבוא)
"את יודעת, ילדתי,
בסוף הרחוב יש מחנה מגורים
של הגרמנים.
יש שם גם אנשים רעים
שלא אוהבים כל כך ילדים".
(לא רצה לומר יהודים)
"ולכן כשנעבור כל יום
בסוף הרחוב, נשחק משחק,
תעצמי עיניים והכול יהיה טוב".

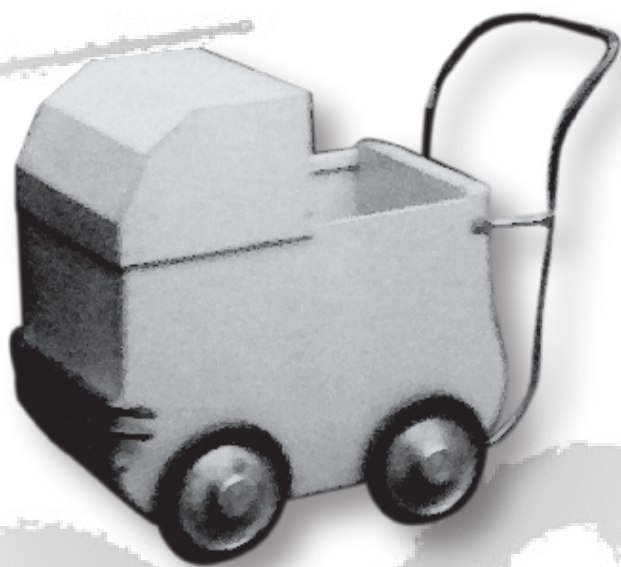
עברנו את מגורי הגרמנים
בפינה במהרה,
ואז אמר אבא במהירות הבזק
"די! נגמר המשחק
תפקחי את עינייך, ילדתי,
כי את כמו בבת עיני,
עיניים שלי, ילדתי".

הילדה כלל לא הבינה
את מהות המשחק
ולשם מה כל זה בא,
אך מה היה אֶכְפֶּת לה
כי אבא הרי ידע!

צחקנו, והוא הקפיץ אותי
מצד לצד במדרכה
וזה היה כיף נורא,
עד שחזרנו לפינת הרחוב
ושוב אמר לי:
"ילדתי הקטנה,
סגרי את עיניך
או תסתכלי על המדרכה".
ושוב: מה אֶכּפּת לי?
הרי אבא צוחק אתי.

הבובה והעגלה

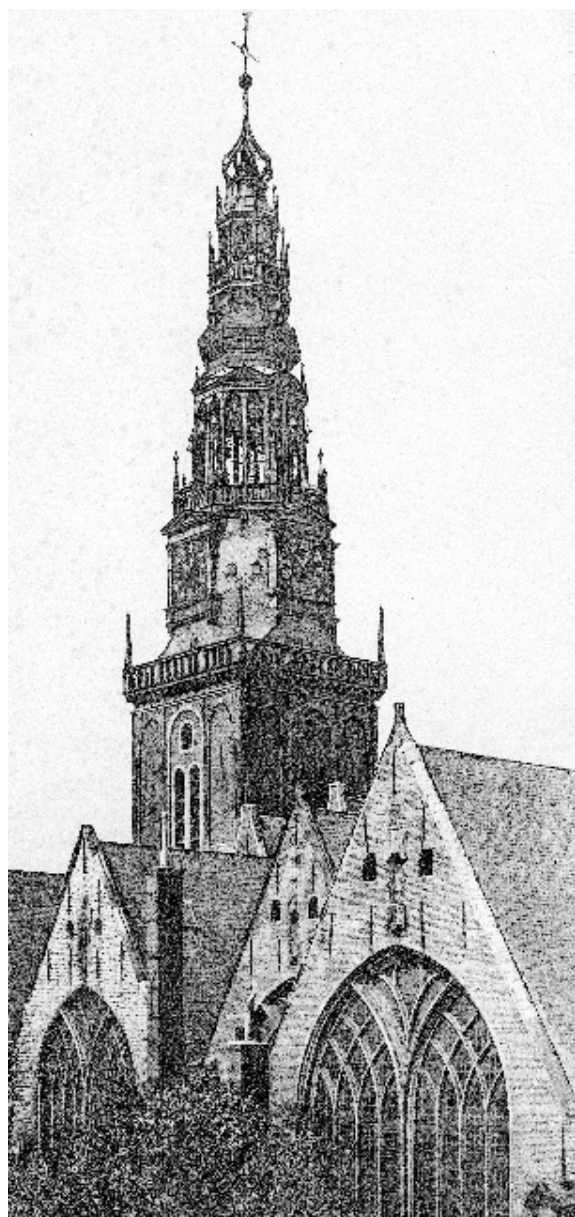
1944

לא היו לי צעצועים
אך הייתה לי בובה
אמא "מחבוא"
תפרה לי אותה.
היא הייתה יפהפייה,
בגדים פשוטים לבשה,
מאותו הבד
שלי הייתה שמלה.

שאלתי את אבא:
"איך אטייל עם הבובה?"
והוא ענה:
"מתוקה, אין בכלל בעיה
אני אבנה לך עגלה".

כל יום ראשון
הוא דפק מסמרים
ולא הבנתי
איך יתחברו לקרשים,
ופתאום
הוא בלבן צבע אותה
ולבובה הייתה
עגלה מקסימה!

“כל יום ראשון ביקרנו בכנסייה”

הכנסייה

1944

בימי ראשון לכנסייה הלכו,
בגדי יום ראשון כמובן לבשו,
וגם אני עם בובתי והעגלה
הלכתי לשמוע מהכומר דרשה.
לא כל כך הבנתי את תוכן הדברים
אך שתקתי כי הבנתי שכך נוהגים.

עוד על הכנסייה

1944-1946

בימי ראשון לכנסייה הלכו,
בגדי יום ראשון כמובן לבשו.
אמא נתנה לי ממחטה מקופסה
ועליה ריח מבקבוק בושם התיזה.
גדולה הייתה הציפייה לממחטה,
וכשאמא הייתה חולה
אבא עבורי הכין אותה.

בכיסוי כל היום הייתה הממחטה
וגם לבובתי בעגלה שכמוני שמחה,
למרות שהיא מעולם לא דיברה,
לפעמים היא בכתה
אינני יודעת על מה,
אך בכנסייה בזרועותיי השתקתיה.
על ידי נחמה ידעתי אותה להרגיע
כי בכנסייה הרי אסור להפריע.

אהובתי יקירתי בכורתי הילדה

"אהובתי, יקירתי, בכורתי, הילדה",
כך קרא לי במחבוא אבא,
אך מאז 1946
מילים אלו שוב
לא שמעתי לעולם.
כמה הן חשובות
לא ידעתי
ולכן עם השנים עבר לי החיוך
ומתו גם הצחוק והשמחה
כי המילים:
"אהובתי היקרה"
מנפשי ומלבי נגזלו
נעלמו והתפוגגו.

בן הירקן והילדה

1990-1975, 1946-1943

הילדה הייתה בת שנה-שנתיים,
בן השכנים גדול בשנה.
הילדה בלול ישבה
ואתה שיחק בן השכנה.
הילדה אתו שיחקה יום יום
והילד בא אליה ברצון.
הם חיבבו זה את זה
ושיחקו מאוד מאוד יפה.
עברה שנה, עברו שנתיים,
ועדיין נפגשו השניים.
עכשיו שיחקו כבר בגינה
לעתים עד רדת חשיכה.

ופתאום הילדה נעלמה
ואף אחד לא אמר מילה,
או שנאמרו דברים קשים
על היהודים שגזלו
את היקר ביותר מההורים
האוהבים,
מהחבר בגינה ואפילו מהילדה -
את הוריה ואת חברה!

שנים רבות עברו והילדה שכחה
את חברה לגינה.
כבר לשניהם היו בני זוג
וילדים משלהם.
הילד ידע את הסיפור כל השנים
אך לילדה לא סיפרו, וכאמור לא זכרה.

ואז הם נפגשו בהולנד באחד הימים
והאשה - אני - שמעה מהגבר הצעיר
כי כל השנים גר באותה שכונה,
והאשה הרגישה ממש קנאה -
לאור השגרה אותה מעולם לא הרגישה,
או את השורשים שהשריש
והחברים שגדלו לידו,
דברים "נשגבים" בעיניי
שמעולם לא חוויתי!

ולפתע הרגשתי ריחוק איום
ממנו ומשכמותו,
מעין "זר לא יבין זאת".
מי יבין מה אני עברתי
מאז נקרעתי מהגינה ההיא
בשנת 1946?
מה התועלת בכלל לספר מילה
לאדם שלא זז מהשכונה,
שחי בחממה?

מאז נפגשנו כל שנה,
כשהילדה לאבא "מחבוא" חזרה,
עד שהרגישה עייפה
וחשה עייפות מן העבר (וממנו)
ומהאירועים של "בין לבין"
ויותר לא נפגשה אתו...

לימים
חזרנו עם הנכדים
בטיול שורשים
לחנות הירקות שהייתה עכשיו
של בן הירקן,
אבל הגורל רצה
שהוא כבר לא היה שם ...

דברים שלא שכחתי מעולם

אמא "מחבוא" תמיד אמרה לי
דברים מוזרים
אותם לא אשכח
כל הימים.
הייתי כה קטנה
בת שנתיים-שלוש
אך נחרתו הם לשנים
ונשארו במוחי
לאורך הימים.
עד היום אני אומרת
אותם לנכדיי
ובוודאי שילדיי
שמעו אותם תדיר
כמו שדור לדור
דברים מעביר.

היינו הולכים ברחוב, למשל,
וראיתי, כמו כל זאטוט
שבגובה המדרכה מבחין בהם
"זהבים" או נוצצים
או עוטפי סיגרים,
וכמו ילדון-ילדונת
התכופפתי מיד
על מנת להרים את ה"אוצר"
אך אבוי,
"לא!" אמרה אמא חדות, כאילו
נחש לפחות היה מונח לפניי,
"לעולם אל תרימי דבר
שאינך יודעת מי זרק אותו.
אולי היה האיש חולה?"
הרי אמא, שהייתה חולה בשחפת

ה"גברת" שסרגה אמה "מחבוא" לשמירת חום הביצה

וידעה כמה מידבקת המחלה,
שמרה מכל משמר
את ילדתה הקטנה
מסכנות החיים!
אבא הלך ושתק לידה,
וכשהלכנו שנינו,
רק אבא ואני,
אני כבר הזכרתי לו
שלא ירים דבר!

דבר אחר שאמא כה
הקפידה עליו, ובעצם
גם אבא, היה שאני אוכל
את הביצה בבוקר.
אני זוכרת בבירור שהייתי
ילדה טובה
ועשיתי מה שנאמר לי.
בבוקר אחד, או אפילו שניים,
לא רציתי יותר
לאכול את הביצה.
הביצה הייתה תמיד
מוצבת בתוך גביע מיוחד
ועטופה בתוך "גברת" סרוגה,
שלא תתקרר עד שאוכל אותה.

כשהתמהמהתי,
כעס אבא פתאום ואמר:
"שוב את לא אוכלת את הגברת?
מה קורה לך עם הביצה?"
ואני - עקשנות קפצה עליי -
החלטתי: "למה שאני אוכל אותה?
תאכלו אותה אתם".
ואז דממה שלא אשכח לעולם!
ראיתי דמעות בעיני אבא ואמא,
דבר שלא ראיתי אף פעם קודם לכן,

ואבא אמר:
"כל השבוע אמא ואני אוספים
את התלושים שלנו לביצים,
כדי שתהיה לילדה שלנו
כל יום ביצה - ואת לא רוצה
את הביצה עם הגברת שאמא סרגה?"
לא ידעתי מה זה תלושים,
לא הבנתי כלום,
לא הבנתי למה אני צריכה
לאכול בשבילם ביצה.
לא הבנתי את אבא ואמא
ולא הבנתי למה היו להם דמעות
אך חשתי כאב!
לא יכולתי לבלוע את הביצה
והתחלתי לבכות!
"זה בסדר, כשתהיי
ילדה גדולה תביני,
אנחנו לא כועסים
ואנחנו אותך מאוד אוהבים!"

שוב אהבה עם דמעות.
ככה זה היה אז
וכך זה עד היום.

מה שלקחתי מזה לחיים,
ואין אני יודעת את הקשר,
אך ילדי ינקו את זה מיום היוולדם,
זה שאסור בתכלית האיסור
שתגמר הביצה האחרונה
במקרה, ויהי מה!

דברים נוספים נאמרו,
אך קצרה היריעה מלספרם.

מעון לטיפול בתינוקת

שמונה עשר חודשים
הכפילו בשישים
ויצא סכום של אלף ושמונים
שטרות צבעוניים,
כסף הולנדי,
שווה ערך טיפול
של ילדונת תינוקת
בגלל בלבול ...

ההורים המחביאים
שהצילו את הילדה,
נתנו לה מיטה,
אוכל והמון אהבה,
גם שמרו עליה
מספֵּנה גדולה
וסיכנו את עצמם במידה
לא קטנה,
חשבו מן הסתם כי להם
הילדה,
כי אם הוריה חלילה
לא יחזרו מהמלחמה,
הרי אין לאדם
זכות יותר גדולה,
אך כאן החלה ה"אי-הבנה".

המשפחה היהודייה
רצתה את הילדה
וקמה מהומה שלמה
שעירבה את השופטים,
ואת הארגונים שקמו לשם כך
ואת העובדות הסוציאליות

No. ACCOUNTANTSKANTOOR
J. van WUYCKHUISE

*Rollessems
Luisse 123*

Ontvangen van *Mees J. H. van Wuyckhuise*
Gemachtigde van G. J. van der
Ghemindoperster
de Somma van *deze maandachtig guldens*
Naar 18 maanden verpleging Gba. Ross.
à f 10: per maand.

Rollessems, den 14 April 1926

f *1000*

J. b. Wuyckhuise

ועוד
וכולם רצו רק
את טובת הילדה...

ההורים המחביאים
בכו מאוד כשנודעו התוצאות,
כי כך קבע החוק
בסופם של דיונים:
הילדה תלך לדודי ההורים
ותעזוב את הוריה המצילים.
אחרי בכי ותחנונים
באו הכעסים.

ההורים המחביאים
פנו אל השופטים:
"אם זה היה רק מעון
לטיפול, אנא, שלמו לנו
את מלוא הגמול!
כך וכך ההוצאות היו,
ואת זה בבקשה שישלמו".
אישר השופט הבקשה, הדרישה,
ובדואר חוזר קיבלו המחאה.
גם לאישור וקבלה נדרשו,
והצד הכספי הוסדר
כי את הכסף כאמור קיבלו.

מה קרה עם הרגשות
של "הדודים היהודים"
שהחזירו ילדה יהודייה
לדת שבה האמינו?

עם הרגשות
של ההורים המחביאים
שוויתרו על תינוקת
שכה אהבו ואותה הצילו?

ומה קרה לרגשות
הנערה הצעירה
שגילתה בגיל שמונה עשרה,
סמוך ליום חופתה,
את הקבלה ואת האישור
(שתויקו בקפידה)
וחטפה "שוק" מעצם
התיאור תמורת התשלום:
"עבור כך וכך ימי טיפול
אוכל, ביגוד ומחסה..."

ומה עם האהבה?

המכתב

אוקטובר 1952 (גיל 10)

אמא כבר מתה ממחלה
שילדים אותה בוודאי לא מבינים,
ומבוגרים עליה לא מדברים,
ואבא כתב לי ליום הולדת עשר מכתב,
כי נפשו במזרח וגופו בסוף מערב.

וכך הוא כתב לי במכתב,
חוץ מיום הולדת שמח:
"שתגדלי ילדה טובה
ותסבי לכולם הרבה שמחה
כמו שעשית לאבא ואמא".
עד כאן הברכות הרגילות
ששלח כל יום הולדת, כל שנה
עד שנפטר ממחלה.

אך אז הוא לי כתב:
"ילדתי הבכורה,
החמודה והאהובה.
כשהיית תינוקת קיוויתי
שלי נתן האל אותך מתנה.
כה אהבנו אותך.
אך אני מנסה להיות שמח בשבילך,
כי הגעת לאחותך ולעמך.
כיוון שהיום את כבר בת עשר
כה גדולה, ויודע אני שאת גם חכמה,

ובטוח אני כי את מבינה
שלא הייתה לי שום ברירה
כשמסרתי אותך
כי השופט קבע
שאת חייבת לחזור למשפחה".

"ועתה, גם בסביבתך החדשה
את תשמחי בוודאי כל אחד
עם המון נתינת אהבה.
ורק אני נשארתי לבד.
אמנם, יש לי אשה חדשה ושני ילדים,
אך כמו בתי הבכורה
לא תהיה לי ילדה יקרה.
דעי וזכרי
וכשתגדלי - לעולם אל תשכחי אותי..."

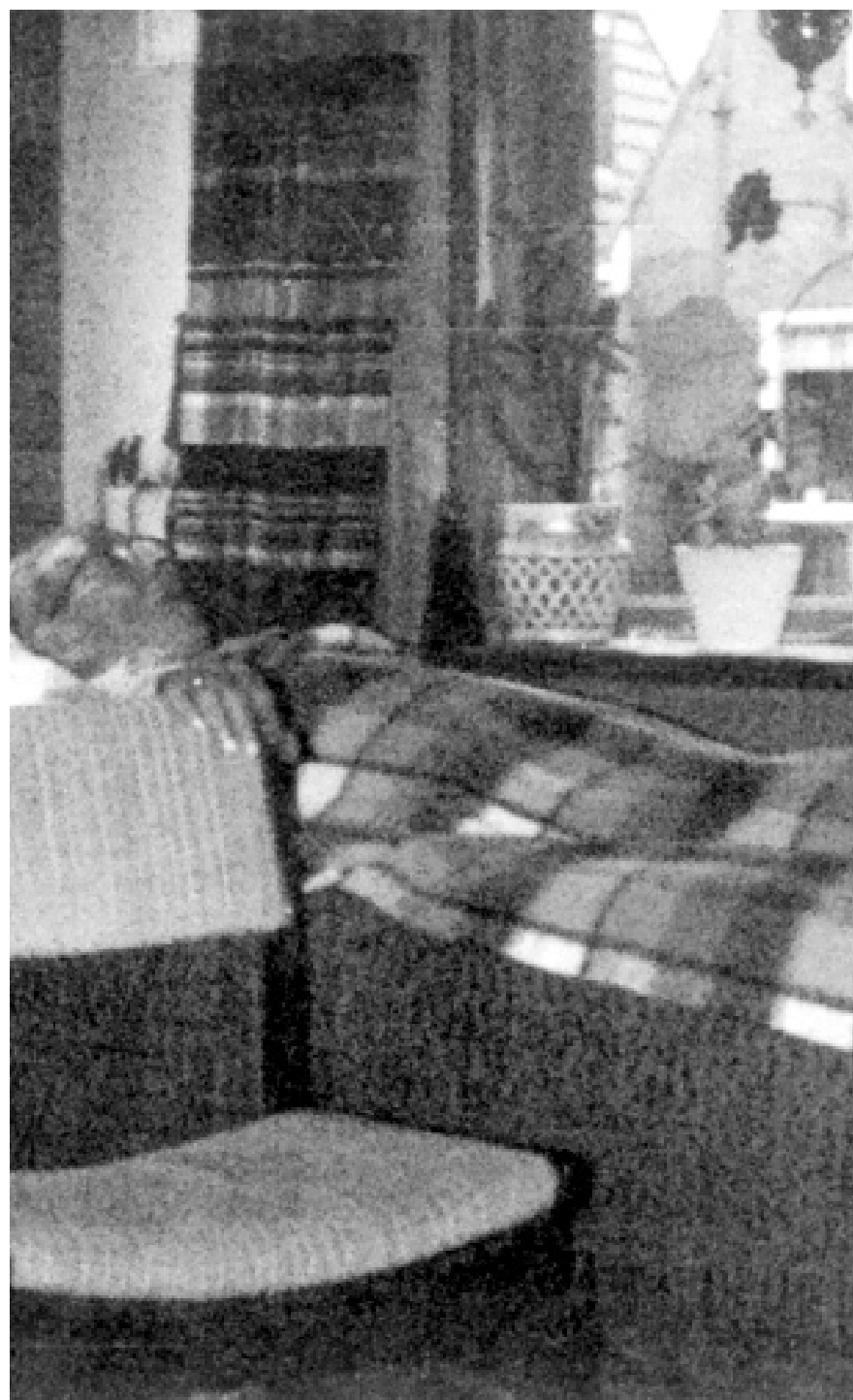

על ערש דוויי

1987

אבא "מחבוא" חלה מאוד.
קיבלתי מכתב שסיפר לי זאת.
לא ידעתי שהמצב כה נורא,
אך הייתה לי תחושה מאוד מוזרה.
תוך שמונה שעות עליתי על מטוס,
למרות שבשנות השמונים
זה לא היה דבר נפוץ
ולמרות שיהודה התנגד לנסיעה
(שלא כדרכו) ושלא כדרכי
לא שמעתי בקולו.
גם רחלה הייתה חולה
והשארתי אותה בבית חולים
עם יהודה, ירום ומוריה.
כה עז היה הצורך שלי,
עד כדי שלא יכולתי להיאבק בעצמי
ולשמוע בקול בעלי.

הגעתי לשדה התעופה,
ולמרות שכסף
לא היה בר השגה בקלות
מיד לקחתי מונית
ו"טסתי" לבית האהוב
ורצתי אליו כשהמזוודה נסחבת
לתוך סלון הבית, שם שכב
על מיטת בית חולים
לפני החלון.
לא ידעתי שמצבו כה רע,
למרות שהדחף לנסוע אליו
הייתה התחושה.

אך כשרצתי אליו והתכופפתי
לנשקו, הוא חיבק אותי חזק
ולא הירפה, ובאוזני לחש:
"ידעתי שתבואי, חיכיתי רק לך".

לא האמנתי למה שאמר זה עכשיו,
והשתאיתי ובלב בכיתי
שהמצב כה נורא וקריטי
ואני כמעט לא באתי!
כי הרי לא ידעתי
וכמו שחשתי - רק הרגשתי
שצריך הוא לי ואני צריכה לו.
וישבתי שבוע ליד מיטתו
או בעצם על המיטה עצמה,
כשהוא מלטף אותי על הראש
ואומר באהבה: "ילדתי היקרה,
כה הייתי זקוק לך
ואת ידעת ובאת".

הוא סיפר לי המון דברים
מימי ילדותי
אצל אשתו ז"ל ואצלו
ובייחוד הדגיש שלושה
עניינים:
דבר ראשון שלא מסר אותי
מרצונו, אלא הכריחו אותו.
ידעתי זאת ולא היה בי שום כעס
על כך, דבר ששימח אותי מאוד.
עניין אחר, שגם אותו ידעתי,
שהסכים ואף דרש לקחת כסף
בכאב נורא, כמחאה,
עבור אלף ימי שהותי אצלם,
כאשר התברר לו שהשתמשו
בהם כשמרטפים!
ולקחו אותי אחרי ששמרו עליי

מתוך אהבה ורצון שלם
להחזירני רק אם הוריי הביולוגיים
יחזרו מאיפה שנלקחו!
דבר זה הבנתי מזמן כמובן
מתוך כעס נורא וכאב בל יתואר
וכאילו אי-הכרת תודה
על שאותי כה אהב, הציל ושמר!

דבר נוסף שסיפר לי -
ולא ידעתי עד אותו יום:
איפה הוא היה כשאשתו
מסרה אותי ל"דוד", לעולם,
מביתם החם.
תמיד תהיתי בסוגיה
ועתה, לפני מותו,
נודעה לי הסיבה:
הוא הוזעק לעבודתו ככבאי
לכבות שריפה,
ולא יכול שלא לרוץ להגיש עזרה!
ובשעה שה"דוד" הזר הגיע,
בשעה שנקבעה,
אבא "מחבוא" לא היה בבית
בשל השריפה.
הילדה הקטנה
לא ידעה הסיבה
ש"האיש הזר"
לקח אותה מביתה
ושרק אמא "מחבוא"
הייתה בביתם,
כי חשבה בלבה
שאבא בוודאי
לא היה אותי נותן לעולם!
הוא הרי חזק
ועליי בגופו היה מגונן!

אבל
ערב פסח היה, וה"דוד"
לא יכול להתעכב ולהמתין
כי הרכבת יצאה בשעה קבועה
ועלינו להגיע בזמן להאג, לביתו
שאוכל עוד לישון לפני ארוחת החג בלילה,
כי כך תוכננה התוכנית לילדה
שתוכל להיות ערה בליל הסדר.

בוודאי שהכוונה הייתה טובה,
אך כאמור לעיל
לא היה לי מושג על כל הנ"ל
ולא הבנתי כלום בכלל!
רציתי את אבא "מחבוא"
ולא תפסתי (אז)
שהוא לא פה.

על מיטת חוליו סיפר לי
על השריפה
ועל ש"נחנק" מפחד להפסיד
את הפרידה מילדתו
וכשהגיע הביתה ושמע,
פרץ בבכי נורא,
נסע על אופניו לתחנת הרכבת
ובדיוק אחרי שרץ במעלה המדרגות
והגיע לרציף ללא נשימה,
ראה את הרכבת מתרחקת
והרגיש - כך סיפר לי -
שכל עולמו חרב
עליו...

עברו שנים עד שסופר לי הסיפור,
ושנינו "שמחנו" שנפתרה התעלומה
בשבילי, ובשבילו הוקלו
רגשי האשמה הנוראים שלו,

כי ידע בלבו שלא ידעתי מעולם
מדוע לא היה שם.

שישה ימים עברו בליטופים,
שיחות שקטות וארוכות,
דמעות רבות רבות,
ובערב איבד את ההכרה.

למחרת בבוקר טסתי לביתי
ולמשפחתי חזרה
ולמחרת חל ראש השנה.
כל המשפחה את החג הכינה,
וכשחזרתי הרוגה נפשית
הבית בהק, האוכל הוכן
והיו פרחים בשבילי!
אחרי צאת החג טלפנתי
לביתו של אבא
ואשתו השנייה אמרה: "אחרי
שנסעת הוא נרדם לתמיד".
לא חזר להכרה
אחרי אותו ערב שנשקתיו
נשיקת פרידה.
בלבי שמחתי שסבלו לא ארך
ושהייתה לנו ההזדמנות להיפרד
כה באריכות,
והייתה לי עובדה זו לנחמה.
אך לא הפסקתי מעולם
עד היום הזה - לאהוב אותו
ולהעריך את מה שבשבילי עשה.

האיש "הזר"

אפריל 1946

זה היה מפחיד
זה היה מוזר
זה היה נורא
כי זה היה איש זר.
לא רציתי אתו ללכת,
אך אמא אמרה "עכשיו תהיי
ילדה אמיצה! הדוד ייקח אותך
למשפחה טובה!"
תהיתי בלבי מה זו "משפחה"
ומי זה ה"דוד" אותו כך
אמא כינתה.
אז מתחת לשולחן נעלמתי,
אך לא בכיתי,
נ א ל מ ת י.
הרי הייתי ילדה טובה,
אז הלכתי אתו
כי כך אמא רצתה.

ערב פסח וליל הסדר

1946

הילדה עוזבת את ביתה
ששהתה בו במחבוא.
באותו יום ערב פסח היה.
הילדה כמעט בת ארבע,
אך לטובתה בית המשפט קבע
שאינה יכולה להישאר היכן שגדלה.
"כי מה זה שלוש ושלושת רבעי השנה?
מה תינוקת כזאת בכלל מבינה?"

בא קרובה של הילדה
לאחד אותה עם משפחתה
וכמובן עם בני עמה,
גם לחנך אותה עם אחותה.
בטוב לבו לקח בן הדוד של אבי ז"ל
את הילדונת אל חיק משפחתה.

חלק שני

ברכבת, בפעם הראשונה
נוסע האיש עם הילדה הקטנה.
הוא נותן לה בובה, ותפוז מקלף לה,
כזה פרי מוזר, מחולק לפלחים,
שהילדה אף פעם לא ראתה.
האיש היה נחמד אליה
אך לא ידע את מחשבותיה.
היא לא אמרה שלום לאבא
ואמא בכתה כשעזבה.
האיש ניסה לרתק את הילדה
בספרו לה על פרי הפלחים

והילדה רצתה רק חזרה אל ההורים.
הדרך מ-Hilversum להאג הבירה
הייתה בעינייה כה ארוכה
ונמשכה אפילו יותר משעה.

חלק שלישי

כשהגיעה הילדה
היה כל דבר שונה ומוזר לדעתה
כי בבית יהודי דתי
ערב פסח
הוא יום משונה
ומבולגן נורא.
הכינו סדר גדול, שכלל אורחים-פליטים
שחזרו ממחנות הריכוז וההשמדה
של הגרמנים.
הם הוזמנו לערב זה
והסתובבו בבית כל אותו יום
להתכוון לליל הסדר
והכול נראה לי כאילו חלום.
לא הכרתי אף אחד שמה
ושפות שונות נשמעו בערבוביה
הולנדית-פולנית-הונגרית-יידיש ועוד שפות
בעוד האנשים ניסו לעזור בהכנות.
אמי החדשה לי אמרה:
"אז את הילדה החדשה".
הילדה הגדולה, בת כמעט שמונה,
אמרה לי שהיא זוכרת אותי
ושאני אחותה!
היא סיפרה לי מיד אחרי זה
שגם אח היה ושההורים שלנו
הם לא "אלה" וגם לא "הקודמים"
ושהיא זוכרת את ההורים שלנו
ה"אמיתיים".
היא גם סיפרה לי שבבית הוא

הייתה לנו ציפור בכלוב.
הציפור מזן "קנארי" הייתה.
זה שהיא זוכרת את הדברים
שכנע אותי שאכן כך היה
לפני שנים.
כל הדברים בלבלו אותי מאוד.

לא הבנתי כשאמרה לי שהם
כולם מתו -
כי לא הבנתי את מובן המילה
ולמה היא התכוונה!
הרי אני באתי ממשפחה
בה הייתי ילדה יחידה,
אבל היא בְּשָׁלָה,
היא יודעת כי היא "גדולה",
ועובדה שבסוף היא צדקה!

אז גם סיפרו לי
ששמי הוא שם חדש-ישן
והוא Eefje - קיצור לאווה
שקיבלתי בבית הראשון -
ולא שאלו אותי מה שמי, כפי
שקראו לי עד היום,
וחידה הייתה לי, לילדה, מדוע
גם שמי פתאום השתנה!

שלחו את אחותי ואותי לישון,
כדי שנישאר ערות בלילה,
ליל הסדר, מאוחר.
מה זה ליל הסדר לחידה לי היה.
וממילא הילדה
מכל המצב דבר לא הבינה!
היא התחילה לתהות
על מהות המציאות.
מה זה הבית שבו

מתכוננים ועסוקים,
מתרוצצים הרבה אנשים,
והמושגים:
הורים "ראשוניים", "אמיתיים",
"מחביאים", "עכשוויים",
"מוות" של אח והורים,
כל המושגים לא היו מובנים
ומאוד מבלבלים.

לבסוף החלטתי שמוטב שלא אחשוב
והרהרתי על הבית השקט והשלו
ממנו רק הבוקר הגעתי,
אך כמובן לא נרדמתי ולא נרגעתי!
הבכי מגעגועים לבסוף הביא לשינה
והילדה על ביתה החם אז חלמה.

חלק רביעי

בערב היה נורא
בעיני הילדה הקטנה.
לאורך כל חיי, עד היום,
אני נזכרת כל שנה:
בחדר ענק היה שולחן,
עליו דברים מוזרים
כמו קערת הסדר,
שרק משגדלתי לאחר שנים
התבררו לי מה הם אותם "דברים".
לא התחילו בכלל לאכול,
אך קראו בשפה זרה,
מה שהתברר לי אחר כך כ"הגדה".
כל מיני אנשים מחו דמעה
וסיפרו איפה היו "בשנה שעברה".
הם כולם היו במחנות
ומשם סיפרו את הזוועות!
למשל, על "נעל" של תינוק,

שעל השולחן הניח אדם
שאמר שנשבע שזה יהיה במקום "מרור"
כל שנה על הקערה.
הוא הציל את הנעל הקטנה מהמשרפות
לפני שגופת בנו התינוק נשרפה!
ישבתי בתדהמה גמורה -
מזועזעת ולא מבינה.
הוא הוסיף וסיפר
שהילדים שם נהרגו כולם
ולא ידעתי איפה זה "שם".
שמעתי על היהודים שעבדו קשה במצרים
ועל האסונות שקרו להם, שהיו
קשים שבעתיים,
למשל שציוו לזרוק
את כל התינוקות-הבנים לַיָּאֹר
כדי שיטבעו,
וחשבתי שאני לא מבינה כלום
משיחת המבוגרים.

אחרי שדיברו על המוות והזוועות
הגישו אוכל, אפילו ארבע מנות,
חוץ ממני כולם אכלו
וגם ארבע כוסות של יין שתו.
אני לא הייתי רעבה כבר מזמן
ורציתי רק לברוח, אך לא היה לי לאן!
פפי ראה שהילדה נרדמה,
ובעדינות הוא הביא אותי למיטה.
חלומותיי היו מלאי דמעות
לא על המלחמה והזוועות
לא על הנעל הקטנה,
אלא רק על הבית שהילדה עזבה,
רק על הגעגועים של הילדה
לבית החובק אותה באהבה!

הפרח בגני

בערב חג הפסח הגיעה הילדה
מההורים המחביאים
להוריה ה"דודים" החדשים.

בבוקר למחרת
אחרי בכי כמעט כל הלילה
מגעגועים "הביתה",
ישבה הילדה על הדשא
והסתכלה על פרפרים יפהפיים.
היא גם ראתה פרחים בכל הצבעים,
אך במיוחד אהבה, בדשא עצמו,
את הצהובים והלבנים הקטנטנים.
וכנראה גם הפרפרים חשו אהבה,
אחרת למה הסתובבו סביבה?

לתומתה החלה הילדה בת כמעט ארבע
לקטוף מהדשא פרח או שניים
כדי לרוץ ולשימם מיד במים.

אבל אבוי - מה שקרה!
אמא צעקה והבהילה מאוד
את הילדה הקטנה:
"איך את מעזה?"

ולא ידעתי שאסור היה,
אך לא זו הייתה הנקודה.
"אסור בשבת ובחג לקטוף פרחים!" קראה.
"הרי אנו יהודים דתיים", אמרה.
הילדה לא הבינה על מה אמא כה כעסה,
ובשקט נכנסה לחדרה
והחלה לשחק בקוביות שקיבלה,

והבובה החדשה שלה
הייתה לנחמה.

מאז ועד היום הילדה
זוכרת פרחים בקשר
לשבת וחגים וממלאת
את ביתה בפרחים קנויים.

נכדי הקטן

הוא מקסים ויפה
וחכם וטוב
ואהוב ומלא שובבות ושמחה
כיאה לתינוק בן משהו מעל שנה.

הוא ביקר כאן בשבת
עם הוריו, ליממה
וגם שיחק לו על הדשא בגינה,
קטף פרח פה ופרח שם,
ואני אמרתי לו:
"אסור, חמודי, פרחים לקטוף".
החמוד הסתכל,
חיך ושמח הפעוט,
ושוב קטף
ועוד יותר צחק ושמח.
ועוד ביקשתי בעדינות ש"לא",
אך התינוק בשלו.
נזכרתי בילדה שהייתה לפני יובל שנים,
שנאסר עליה בכעס רב לקטוף פרחים.

שבת או חג,
כעס על עבירה
של ילדה בת כמעט ארבע
שבפעם הראשונה
מבית נוצרי
לבית יהודי הגיעה.

היום סבתא רוצה שהילד
יצחק ויהיה מאושר,
ושגם הפרח בגן ישומר.

הסבא והסבתא שלילדה לעולם לא היו

"למה לכל הילדים יש סב וסבתא
בהולנד?"
שאלתי כבר בגיל שש-שבע.
"כי הילדים הם הולנדים
ואנו יהודים",
כך ענו לי ההורים.

"אז למה זה ככה,
מה זה קשור לילדים?
וסבא וסבתא
הרי גם הם היו יהודים".
ולא היה מענה לשאלה כה קשה ופשוטה.
אז גם זה קשור לגרמנים
ולמלחמה?
תהתה הילדה,
אך לשאול יותר לא העזה
וכולם פשוט השאירו את זה ככה.

פרת משה רבינו

החרק הקטנטן
והמתוק שייך לאלוהים,
גילו כתוב על גבו,
כך אמרו לי בלשון זו.
הייתי ילדה קטנה אז
והאמנתי לכל דבר
כמו שזאטוטים נוהגים
גם היום.
מספר הנקודות על כנפיה
הוא מספר שנותיה.
ואני בת ארבע,
למזלי ידעתי היטב
לספור עד שמונה,
וזה מאוד התאים
לסוגיה
בת כמה החיפושית - ה"ילדה"?
(כולן בעיניי היו "ילדות").

כשהיו מעט מאוד נקודות
הייתה הילדה קטנה,
וכל נקודה נוספת
תמלא לי בקשה,
כך קיוויתי והאמנתי,
לא סיפרתי לאף אחד,
שלא יצחקו עליי
אף פעם אחת!

כיוון שהייתה שייכת
לבריאה
ידעתי שתביא לי
הרבה או אפילו קצת
שמחה.
הייתי מאוד אופטימית
בגינה
ושרתי שירים בלבי,
שזכרתי המנגינה,
אך האכזבה באה
עד מהרה
כששום משאלה לא התמלאה.

הבובה המסכנה

1947

הייתה לילדה בובה,
לא מכוערת ולא יפה,
כזאת עם ראש חרסינה
ובגדים גדולים ממידותיה,
אך היא הייתה כל כך טובה,
לא הרגיזה ולא הכעיסה,
וביום לא בכתה אפילו (רק בלילה).
אך הילדה עליה שוב ושוב כעסה
ואת ראשה בתור עונש הטיחה
בקערה הלבנה באמבטיה.
אפילו היא קיבלה מכה
מהראש של הבובה,
אך החרסינה לא נשברה
כי הילדה מזה נזהרה.
אבל אמא מאוד כעסה
שהילדה את הבובה הכתה
והבובה אפילו לא בכתה.
העונש לילדה - הבובה ממנה נלקחה.
הילדה הייתה מאוד עצובה
והבטיחה שלא תוסיף
להכות את הבובה,
אך לא עמדה בהבטחה
והוסיפה והטיחה את ראש הבובה.
הילדה מאוד כעסה וכאבה,
אך לא ידעה בעצמה על מה.
ואז נשבר ראש הבובה
ונשבר גם לבה של הילדה....

ולא הייתה לה עוד בובה.

כיפה אדומה

בצהריים ילדים קטנים ישנים,
כך אמא אמרה.
הילדה הייתה ילדה טובה ועשתה
תמיד מה שאמא רצתה.
כשחשה שאינה יכולה לישון,
היא בכתה, התעייפה, ואז נרדמה.
הייתה חולמת
על הוריה ה"מחביאים"
והייתה בחלום עצובה
ומלאת געגועים.
הילדה לכן בבכי קמה
ואמא מאוד נבהלה.
וכשזה קרה כל יום,
אמא הבינה שזה רק חלום.

פעם היא שאלה
על מה הילדה חלמה,
והילדה ענתה: "על כיפה אדומה,
על הזאב הרע
ועל הסבתא המסכנה".

רק בלבה ידעה
כי לא על האגדה בכתה,
אלא על ההורים שהחביאו אותה
ועל געגועיה שכה כאבו,
עד שהחליטה אז - בגיל ארבע -
לעולם לא להקריא לילדיה את
האגדה המפחידה!

הדרך לשינה בלילות

1953-1946

אלו כנראה היו שבע השנים הרעות
כך חשבתי כשכבר הייתי גדולה
והבנתי מהותם של "אסונות".

מאז עזבתי את "הוריי-המחביאים"
בכיתי כל לילה מגעגועים
ולמה זה נמשך שנים כה רבות?
היו לזה שתי סיבות:
הסיבה הראשונה היו הגעגועים
ואילו הסיבה השנייה:
שילדים "גדולים הרי אינם בוכים".

אז בחשכת הלילה
כשאף אחד אינו רואה
אפשר לבכות "חופשי"
כמה שכל ילד רק רוצה.

ולמה שאלתי, בעצם, גם בשנת 1952?
כי "אמא של המחבוא"
נפטרה בינתיים.

ובאותו לילה שבהולנד אמא נפטרה
סיפרו לי למחרת, כלאחר יד,
שהיא "איננה".
מה זה איננה? שאלה הילדה.
"היא מתה" פשוט
כך אמא ענתה,
"הרי ידעת מזמן שהיא חולה".

אני חושבת שקיבלתי הלחלה
רצתי להקיא בחדר הרחצה.
אמא "מחבוא" מתה
בשבילי מת העולם,
אך כך לא הרגישו האחרים כולם
כמובן
מה כבר אֶכּפּת להם?
זו רק "גויה" נאמר לי אז
אך כבר לא רציתי
להבין דבר
כי העולם שוב נחרב!
ומה יש לומר?

על גוי לא "יושבים שבעה"
כאילו ידעתי את מובן המילה.

לא רציתי ללכת לבית הספר
באותו יום, ולא לכיתה,
אך אמא זאת לא הרשתה.

חלק שני

לילות אחרי זה
בכיתי מצער ואשמה,
אולי באותו לילה
שאמא נפטרה
לא התפללתי בשבילה
כפי שנהגתי מדי לילה?
אולי שכחתי ואני אשמה?
אולי לא אמרתי "קריאת שמע"
ומה אעשה עתה?
ואם אני באמת אשמה
האם אבא יודע?
ואיך הוא יחיה בלעדיה?
אך לא היה לי עם מי לחשוב

על דברים אלה,
לא היה גם ספר לקרוא.

חשבתי לרוץ "הביתה", אך
האוקינוס הפריד
בין אבא לביני,
אז הלכתי לבית הספר
ושוב דמעות בלבי.

הפעם האשמה והדמעות
לא פסקו שנה
ואולי בעצם עד החתונה,
אך לא בכל לילה ולילה,
כי לפעמים "בכל זאת"
חשבה הילדה,
היא כבר צריכה להתאפק
ולהתנהג כגדולה.
בדיעבד, בתור אשה,
חשבתי שהרדמתי את עצמי בשינה
על ידי דמעות שלא יבשו עד החתונה.

וגיליתי כל השנים
מאז ההתחלה (1946)
שצער וגעגועים
לא נותנים לשינה לבוא,
אך דמעות ובכי
מאוד מעייפים
ואז הבנתי "שתוך כדי" נרדמים.

ואם הגדולים לא יודעים על
הבכי בלילה במיטה
אז בעיניהם הילדה
נראתה כביכול
גדולה.

החוק קובע

1948

הילדה באוקטובר נולדה,
ובאותה השנה
בת שש הייתה.
אך החוק קבע
שמי שעד ספטמבר נולד
לכיתה א' יועד,
אם עד אמצע החודש נולד
יתקבל,
אך אם לאחר מכן התמזל
מזלו להיוולד -
יישאר בגן או בביתו,
וגם אם יהיה בן שש
תוך שלושה שבועות.

אין מוצא, החוק קבע!

מאוד בכיתי כי רציתי
כבר להיות בכיתה הראשונה,
וההורים שלי מצאו מוצא.
ברחוב השני בפינה
הייתה כיתה לילדים
של דיפלומטים זרים.
אתם אלמד שנה -
כך הסבירו לי ההורים -
ואחר כך אוכל להיכנס
לכיתה ב' רגילה.

כתבתי בדיו אדומה וירוקה
קסת מהודרה את שולחני פיארה.

היו פרסים
למדתי בקבוצה של שמונה ילדים
והיחס היה מאוד חמים.
הכתיבה, הקריאה והחשבון
נלמדו כהלכה....

לקראת כיתה ב',
בשנה שלאחריה,
הגיעה לביתי גלויה
ועמה הזמנה
לעבור לבית ספר
לכיתה "רגילה".

עד פה הייתה אידיליה,
עד שהמורה אמרה:
"איך זה שילדה יהודייה
שלא אצלנו למדה
מצטיינת בכיתה?
שוב מתחיל סיפור
של חֶקְמָה יתרה?!"
חשבתי וחשבתי
על מה שאמרה,
וכיוון שלא חייכה,
לא שמחתי,
ולא כל כך הבנתי.

מעולם לא סיפרתי הדברים
לנפש חיה,
רק היום הבנתי
את ניצני האנטישמיות
שצצו שוב אחרי המלחמה.

שלושה זוגות הורים

היו לי שלושה זוגות הורים
כפי שהסברתי בהקדמה
בעקבות מלחמת העולם השנייה שאיימה,
וכמעט קיימה את איומה,
להשמיד את העם היהודי.

את ההורים הראשונים מעולם לא הכרתי,
אך בטוחני שאהבו אותי מאוד,
שכן אחרת לא היו מוסרים
אותי ל"משמרת".
אמי ז"ל נתנה
אותי הרי,
על מנת שאֶחָיָה,
לאנשים לגמרי זרים
אותם לא הכירה.
היא בוודאי סמכה
רק על בוראה!
היא פשוט הייתה גיבורה!

עליה ועל אימהות שכמותה
אמר האלוף יוסי פלד,
כי הן הן הגיבורות
האמיתיות באמת
של מלחמת העולם השנייה,
ואני כך המשכתי והרהרתי
כי מי שבתנאים כאלה תמסור
תינוקת
כשהיא נחנקת מדמעות,
עודה מיניקה וחלבה נשפך כמים -
בוודאי תקבל צלי"ש בשמיים.

להורים השלישיים
קראנו פפי וממי.
הם היו טובים, אצילים
ועצובים מאוד.
הם עשו מעשה טוב לאין ערוך.
אצילים -
כי לקחת ילדי שואה,
אחרי מה שהם עברו במלחמה,
זה לא יתואר במילים.
ואמרתי "עצובים מאוד"
כי עברו אסונות בתקופת השואה
וחזרו לחורבות ולאפס משפחה.
אתם גם הגשמנו את חלומם הציוני
לעלות לישראל, כמו כל יהודי.
הם מצאו בלבם מקום לעוד ילד יתום
בן לדוד ולדודה, זכרם לברכה,
אשר כאח לי היה.

וכך גלינו שלישראל אנו שייכים.
זה היה בראשית שנות החמישים,
ישראל - ולא עוד ארץ - ששייכת לגויים!

עם עלייה זו איבדתי
את הוריי ה"מחביאים"
ושוב לא היה סוף לדמעות בלילות.
הייתי בת תשע וקצת
כשפפי אתנו עזב לארץ ישראל
ועליי עולמי חרב.
חלמתי עליהם בלילות
וידעתי שאחזור כשאגדל עוד ועוד!
איבדתי אותם אמנם רק בגופי,
כי הרגשתי שהשארתי שם את נפשי.

ואז, לא מאוחר משנה-שנתיים,
אמא "מחבוא" נפטרה מהמחלה,
לא לפני שהספיקה לעבור פעמיים לידה
(1950-1952).

ואני בת עשר כשנפטרה
ואיבדתי אם נוספת
מתקופת המלחמה...

נחמתי היחידה הייתה
שאבא "מחבוא" חי
וכמוני "מת מגעגועים"
כי למרות הילדים הנוספים
אמר הוא לי על ערש דוויי
שבתו בכורתו הייתה יקרה לו ביותר!

היום אני מבינה שכך להרגיש זה ילדוטי,
אך מה אעשה
ולא אמצא מנוחה לנפשי?

חזרתי אליו בבגרותי אין סוף פעמים,
אך אחרי מותו אין לי שם עוד אנשים.

שירי ערש, סיפורי ארס והרס

כשהילדה הייתה בת שנה ושנתיים
וכן שלוש ומשהו
שרו לה שירי ערש לפני השינה
ושירי פעוטות ששרים לילד קטן ולילדה.
גם אמרו תפילה על הברכיים
וחיבוקים ונשיקות לפני סגירת העיניים
ואיחולי חלומות פז לכל הילדים.

ביום סיפרו גם אגדות על פיות ונסיכות
ומלכים ומלכות שגרו בארמונות
ועל ימי הולדת, עוגות וממתקים
שהיו מאוד מאוד טעימים
וסיפורים על ילדים אחרים.

האגדות והסיפורים היו יפים,
וסופי האגדות היו תמיד שמחים,
והילדה הקטנה אהבה גם את השירים
שהיו כמובן עליזים.

בבוקר שרו על ציוץ ציפורים,
על פרחים ופרפרים צבעוניים.
בלילה שרו על הכבשה הלבנה
שהייתה עייפה וכבשים ספרה.

גם על חתולה קטנה מכורבלת,
שרה הפעוטה.
הילדה שיחקה אתה ביום
ובלילה הלכה החתולה לישון,
בפרוזדור ליד חדרה
בסל קטנטן כבר נמנמה.

הילדה למדה שיר
על ציפור אדומת כנף
שישבה על ענף
ותקתקה במקורה על החלון
וביקשה את הילדה
להיכנס הביתה לישון.

והילדה ענתה לציפור
שציפורים ישנות על העצים
וילדים ישנים במיטה.
כך אמא תמיד אמרה.

הציפור העירה את הילדה
בציוץ, בשירה ובזמרה
בשל השמש, שכבר זרחה.

היו אגדות, סיפורים ושירים
שילדים אוהבים,
והילדה לא ידעה אז,
לפני היותה בת ארבע,
שיש גם סיפורים רעים
שמספרים לילדים והם אמיתיים!
לא קראו לזה אגדות,
כי אם "אמיתות",
מילה שרק בבגרותי הבנתי -
אך לא האמנתי!

זה היה בגיל כמעט ארבע
בערב אחד -
ערב פסח, ליל הסדר -
שמעתי ארבעה סיפורים מפחידיים.
גם שירים שרו (למרות סיפורי הזוועה)
אך למזלי - בשפה לא מובנה.

הסיפור הראשון

ב"מחנות" שרפו ילדים קטנים
כי הם היו יהודים
ולא נתנו להם אוכל - גם לא לגדולים,
אז אכלו קליפות תפוחי אדמה
ומים של כרוב בתור שתייה.
אחרי זה היו חלק שלא נשרפו
אלא נחנקו או נורו!
את המילה הזאת קצת הבנתי -
כי שמעתי מאבא "מחבוא"
שמה שתלוי לגרמנים על הכתף
זה כדי לירות, ולא הסביר
אלא החליף את הנושא,
כנראה כי זה לא יפה.
אבל באותו ערב פסח
רק הבנתי, כי אם הוא נורה
זה כמו להשרף - נורא!!!

סיפור שני

פרעה, איזה מלך רשע,
ציווה לזרוק ליאור
את כל הבנים שנולדו
כדי שיטבעו!

סיפור שלישי

אלוהים, שאמרו שיכול
לעשות מה שהוא רוצה,
הטיל עונש על פרעה ועל כל עמו
ונתן לו מכות!
אבל מכות מוזרות
עם דם וצפרדעים ועוד,
עשה להם חושך באמצע היום

וגם הרג להם את הבנים
שנולדו בכל משפחה ראשונים.

סיפור רביעי

אמרו ליהודים לשים
את כל הנעליים שלהם
במקום אחד, והיה חורף
והרגליים שלהם קפאו בשלג.
זה היה שוב במקום אחר -
לא אצל המלך,
ולא אצל הגרמנים במחנות
אלא ביערות.

ואז אמרה לי האחות החדשה
שאני לא חוזרת לאבא ואמא
אף פעם - כי הם לא שלי בכלל!
והרי היא כבר אמרה לי את זה קודם, ביום!

וכשנרדמתי כבר חלמתי
על הבית ממנו לקח אותי הדוד
ל"בית המשוגעים!"

גדלתי באותם ימים בכמה שנים,
כי למדתי ששירי ערש הם לעתים
ארס והרס - וכן הסיפורים!

בגיל חמש, שש, שבע ושמונה
התרבו הסיפורים, והשירים לגמרי נעלמו!

סיפור ראשון

פפי וממי ברחו מאימת הנאצים
מהולנד הכבושה.
שאר המשפחה בחרו

להישאר בהולנד המוכרה.
מדובר גם על הוריי ואחיהם,
הם לא האמינו
שיקרה גם להם משהו רע.
זה היה בתחילת 1943
כאשר אבי כבר נתפס
ואמי עוד הייתה בביתה
עמנו.
פפי היה הבכור במשפחת
ששת אחיו ואחותו, והיחיד
שהיה נשוי.

היעד היה שווייץ
כביכול ארץ ניטרלית,
והמסלול היה בלגיה, צרפת,
לאלפים הצרפתיים
ומשם לאלפים השווייצריים
בחודש פברואר
בשלג ובקור מקפיאים
ברגל, כשממי בהריון.

הסיפור אותו שמעתי
דומה יותר לבלבול בין
מציאות לאגדה:
בצרפת הייתה להם כתובת
למנוחה ולקבלת מזון.
הם ירדו שלוש מדרגות
מתחת לגובה המדרכה,
הסתכלו ימינה ושמאלה
ונבלעו בדלת שנפתחה
על ידי גמד שחיך לקראתם
בחביבות.
ממי נבהלה מאוד,
ושניהם כמעט התעלפו
כשמכל כיוון

יצאו עוד ארבעה בני משפחה -
אם ושלושה ילדים -
כולם ננסים,
שהיו אליהם מאוד טובים
ולא התפלאו על הבהלה
שנבהלו פפי וממי.
הם שהו אצלם יומיים
והמשיכו ליעד הבא.
כששמעתי איך
הצילו אותם הגמדים,
נשברה לעולם המחיצה
בין האגדות
ולבין החיים המציאותיים.

סיפור שני

לפפי וממי נולד התינוק
אך השלג היה כל כך גבוה בהרים
שבית חולים לא היה בטווח הגעה
ורופא שהוזעק
לא רצה לבוא בשלג
לפליטים יהודים,
אז התינוק פשוט
לא הצליח לצאת
אלא אחרי שנחנק,
ויצא מת!

סיפור שלישי

אחרי שנה הם היו במלון כביכול,
שהיה מעין בית סוהר,
וממי הרתה כדי להתנחם
על התינוק הראשון.
התינוק הזה אמנם נולד
וקראו לו יוסף,

אך הוא היה קטן ועייף,
ולממי לא היה חלב לו לתת
אז הוא פשוט מת...

ולאף אחד לא אָכפת היה,
כי זה היה תינוק של יהודייה!

סיפור רביעי

משחק ב"כאילו" -
אילו אחותי ואני היינו בנים
היינו הרבה יותר "שווים"
כי היינו באות במקום התינוקות-בנים
של ממי, שנפטרו לפני ארבע שנים!
הלוואי שרק היינו בנים
כי כך בחסרון הבנים המתים
היו "יותר" מתנחמים...

מסכנים
פפי וממי והילדות ו"התינוקים".

סיפור חמישי 1941

אחותה של ממי
קנתה ירקות אצל הירקן,
שהיה יהודי.
פתאום, כך סיפרה, הגיחה משאית חומה -
"אוטו התנפלות" גרמני -
חטפו את הירקן,
ואשתו המסכנה רצה החוצה
וכן ילדתם בת השלוש.
העלו את הירקן, לקול צעקותיה
של אשתו. הנהג נסע לאחור
ודרס את האשה המסכנה למוות.
אחותה של ממי חטפה את הילדה,

לקחה אותה הביתה,
ומשנת 1946 הייתה זו "בת דודתי",
הגדולה מאחותי בשנה.
וממי היא שסיפרה לנו
את סיפור ה"ארס - הרס"
שלא שכחתי כל חי.

סוף דבר: האחות של ממי
התאלמנה פתאומית,
פרנסה לא הייתה,
וכעבור ארבעים שנה
היו ל"בת דודה"
ארבעה ילדים,
נכנסה ויצאה מבתי חולים
לחולי נפש
והתאבדה לפני חמש שנים בביתה
בגלל עץ שאהבה מאוד, אותו כרתו.

סיפור שישי 1936

אחות אחרת של ממי
(היו שנים עשר אחים במשפחה)
הייתה בת שבע עשרה
והתארכה אצל אחות שלישית
שהייתה נשואה והיו לה
שני בנים קטנים.

יצאה האחות הנשואה בבוקר
למכולת לקנות לחמניות.
בעלה, אחותה האורחת והילדים
נחנקו ארבעתם מגז שדלף,
ועד שהאם חזרה מהמכולת
הכול היה אבוד.

אותה אחות, שילדיה, בעלה

ואחותה נחנקו -
חזרה לביתה שלה
מלפני נישואיה
וישנה באותו חדר עם ממני,
שעדיין לא הייתה נשואה.
לילה לילה היא בכתה, וממני טענה
ששנים רבות לא ישנה
בגלל בכייה של אחותה!

תהיתי - כיצד אפשר
לא לישון שנים?
הרי אני מצאתי דרך להירדם
על ידי בכי ודמעות!
ואיך זה לא עלה על דעתה?
איך לא עלה הרעיון
לבכות כדי לישון?
זה היה בעיניי הפתרון!

הייתי בת שבע כששמעתי
מממני על הטרגדיה,
כך קראו לזה המבוגרים!
אכן טרגדיה מני טרגדיות
רבות רבות שהפכו
לסיפורי זוועה בשבילי
והחליפו סיפורים מהעבר
הרחוק כל כך
ואת השירים שנעלמו!

סיפור "לפני אחרון"

אין לי כוח לעוד סיפורים
אך היו כל כך רבים -
שאסתפק רק בעוד שניים
ואמשיך לשיר לנכדיי ...

איש אחד, צעיר, בא אלינו כ"פליטי".
סיפר לנו האיש בארוחת הערב
שהוא נראה זקן בשל שערותיו
הלבנות.

והוא סיפר מדוע וכיצד
הלבינו פתאום שערותיו.
יום אחד הלך לים עם בנו.
טבע הילד ומת.
לא הצליח האיש להצילו
ובבוקר כל שערותיו
הלבינו!

לא נבהלתי מסיפור טביעת הבן בכלל,
כי אלו הסיפורים הרגילים.
אבל מי צבע
את שערות ה"דוד" בלבן בלילה?!!
כל הזמן שמענו על ילדים מתים
אבל סיפור על מישהו שהגיע
לצבוע את השיער ללבן?
כזה סיפור מפחיד עוד לא שמעתי.
איך אשמור מעכשיו על שערותיי?

בלילה בכיתי, אך נשארתי ערה
לשמור על שערותיי.
למזלי,
למחרת סיפר לי פפי
שלאיש זה קרה מרוב בהלה,
ואמר כי אין לי מה לחכות
"לשום איש צובע שיער".
נרגעתי.

סיפור אחרון

היה ילד גדול ממני בשש שנים
בארץ ישראל
הוא היה בן דוד "אמיתי"

של אחותי ושלי.
הוריו נספו במחנות,
אך מה שהיה לי חדש בסיפור
שגם הוא היה בברגן בלזן.

היה לו סבא וסבתא בשווייץ
אבל הם לא רצו שיישאר בהולנד
וגם לא רצו אותו
אצלם בשווייץ.
הוא עלה לארץ, וכשעלינו גם אנו
הוא נהיה אח שלנו
וסוף סוף היה בן במשפחה.
הוא היה כבר בן שש עשרה
ועד שהתרגלנו אליו
הוא כבר עזב
בתור עתודאי לטכניון.
הוא היה בעיני גאון.
רק לא הזכרתי שהוא היה שונה
בגלל שהיה במחנה.
הרגשתי כה בעוצמה
אליו כאח את האהבה.

לעתים המציאות כסיפור בלהה
מהילדה את הילדות גולה לעולמים
וסיפורי הערש הרס וארס נחרטו בלבה
ושם חתומים.

"אומרים, יש בעולם נעורים - היכן נעוריי?"
ח.נ. ביאליק

